

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

25^E JAARGANG

WOENSDAG 16 OCTOBER 1940

No. 1291

COMMISSIE VAN REDACTIE:

J. G. Koopmans; P. Lieftinck; N. J. Polak; J. Tinbergen
en F. de Vries.

Secretaris van de Redactie: M. F. J. Cool.

Redactie-adres: Pieter de Hoochweg 122, Rotterdam-W.
Aangeteekende stukken: Bijkantoor Ruigeplaatweg.
Telefoon Nr. 35000. Postrekening 8408.

Abonnementsprijs voor het weekblad, waarin tijdelijk is opgenomen het Economisch-Statistisch Maandbericht, franco p. p. in Nederland f 20,— per jaar. Buitenland en koloniën f 23,— per jaar. Losse nummers 50 cent. Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het weekblad gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties. Adreswijzigingen op te geven aan de Redactie.

Advertenties voorpagina f 0,50 per regel. Andere pagina's f 0,40 per regel. Plaatsing bij abonnement volgens tarief. Administratie van advertenties: Nijgh en van Ditmar N.V., Uitgevers, Rotterdam, Amsterdam, 's-Gravenhage. Postchèque- en girorekening Nr. 145192. Adres te Rotterdam: Erasmushuis, Tel. Nr. 31696.

INHOUD: Blz.

Richtlijnen voor de samenwerking van overheidsbedrijven en installateurs door Prof. Dr. J. F. ten Doesschate	630
Evacuatie en volkshuisvesting door Dr. Ir. H. G. van Beusekom	632
De rubberpositie door J. F. Haccoû	634
Aanteekeningen.	
De geldcirculatie in Spanje gedurende den burgeroorlog	637
Reizigersverkeer en deviezenregeling	638
Overheidsmaatregelen op economisch gebied	639
Maandcijfers.	
Gecombineerde maandstaat van de vier Nederlandsche grootbanken	639
Statistieken.	
Bankdisconto's — Geld- en Wisselkoersen — Bankstaten	639-640

GELD-, KAPITAAL- EN WISSELMARKT.

De geldmarkt vertoonde in de afgelopen week duidelijk de gevolgen eenerzijds van het terugvloeien van de ter gelegenheid van de maandswisseling in omloop gekomen circulatiemiddelen, en anderzijds van de schatkistfinanciering per 1 October. Terwijl aan den eenen kant het terugstroomen van chartaal geld de beschikbare middelen van de banken verruimde, werkte anderzijds ook het onderbrengen van een zeer omvangrijk bedrag aan schatkistpapier bij De Nederlandsche Bank in dezelfde richting. Immers, zoodra de schatkist de uit die plaatsing ontvangen gelden had uitgegeven, vloeiden deze toe aan de particuliere banken. In dergelijke gevallen kan men veelvuldig het volgende beeld waarnemen: op een moment van groote geldbehoefte van de schatkist kan — vooral wanneer die behoefte samenvalt met spanning op de geldmarkt uit anderen hoofde — de geldmarkt niet direct in die behoefte voorzien. De middelen moeten dan door de schatkist bij de centrale bank worden opgenomen, maar, zoodra aldus nieuwe middelen aan de markt toevloeien, stijgt ook het absorptievermogen van de banken voor schatkistpapier weer, zoodat geleidelijk aan de particuliere banken weer de financieringsfunctie van de centrale bank kunnen overnemen. In de afgelopen maanden hebben wij al meermalen dit verloop kunnen waarnemen, herhaaldelijk steeg het bedrag rechtstreeks bij De Nederlandsche Bank ondergebracht papier tot recordhoogte, om daarna weer geleidelijk te verminderen door „overheveling” van de financiering naar de open markt. Ditmaal steeg, zooals wij in ons vorig overzicht reeds opmerkten, de post direct bij de Bank geplaatst papier wel zeer hoog, omdat een bijzonder zware betalingstermijn voor de schatkist samenviel met contractie van de geldmarkt ook uit anderen hoofde. De stijging van dezen post is thans wel ten zeerste vertraagd, maar zij heeft zich toch nog eenigszins voortgezet: op den weekstaat per 14 dezer is het bedrag aan direct geplaatst schatkistpapier met nog f 4 miljoen tot f 122 miljoen gestegen. Aangenomen mag worden, dat in verband met den naderenden 1 November-termijn, die voor onze geldmarkt ook steeds een moment van bijzondere spanning brengt, de banken met het aanvullen van de portefeuille schatkistpapier nog betrekkelijk gereserveerd te werk gaan, en dat, nadat deze spanning voorbij is, de belangstelling voor driemaands- en langer papier nog meer zal toenemen.

Op de kapitaalmarkt viel deze week geen duidelijke beweging te constateeren. Na de zeer snelle stijging der obligatiekoersen van eenige weken geleden is de markt nog steeds eenigszins wankel, hoewel de onderton gunstig blijft en de noteringen niet heel ver verwijderd zijn van de hoogste koersen in dat tijdvak geregistreerd. Opvallend is, dat de koersen der meeste gemeenteleeningen, die in de snelle haussebeweging aanvankelijk wat waren achtergebleven, — zooals dat bij plotselinge koersbewegingen gebruikelijk is — zich nu dermate hebben aangepast, dat, na de jongste lichte reactie voor Staatsfondsen, het rendement op vele gemeente- en provincie-leeningen zelfs lager uitkomt dan dat op Staatspapier.

RICHTLIJNEN VOOR DE SAMENWERKING VAN OVERHEIDSBEDRIJVEN EN INSTALLATEURS.

Op 18 December 1939 is door de Commissie, welke in het midden van het jaar 1936 bij gemeenschappelijke beschikking van de Ministers van Handel, Nijverheid en Scheepvaart en van Waterstaat was ingesteld, en welke tot taak had „van voorlichting te dienen inzake een regeling nopens de samenwerking van overheidsbedrijven (electriciteit, gas, enz.) en installateurs, zulks inzonderheid met betrekking tot het verkoopen van verbruikstoestellen in den ruimsten zin”, rapport uitgebracht. Dit rapport, dat in installateurskringen veel stof heeft doen opwaaien, is in de maand Februari van dit jaar gepubliceerd en vormt het onderwerp van deze bespreking.

Men kan de Commissie, die onder voorzitterschap van Dr. W. L. Groeneveld Meyer heeft gestaan, niet verwijten breedspakig te zijn geweest. Het zwaartepunt van het rapport is eigenlijk gelegen in de bijlage, die het vergezelt, en waarin de acht richtlijnen, die de Commissie zich gedacht heeft, zonder commentaar zijn weergegeven. Het rapport zelve beperkt zich er toe, op deze richtlijnen een korte toelichting te geven, doch onthoudt zich van een ook maar eenigermate in details gaande motiveering, zoodat de lezer zich door eigen onderzoek verder in de materie moet inwerken.

De richtlijnen van het Rapport.

Geven wij thans eerst een korte samenvatting van de ontworpen richtlijnen, waarvan het doel dus is het treffen van een regeling tusschen de Gas- en Electriciteitsbedrijven enerzijds en de installateurs anderzijds, met betrekking tot het verkoopen, onderhouden en aansluiten van gas- en elektrische toestellen, benevens het verrichten van het daarbij behorende installatiewerk.

De Commissie gaat daarbij uit van de *privaat-economisch* begripelijke, (doch *sociaal-economisch* voor bestrijding niet bepaald onvatbare) stelling, dat het „zowel in het belang van de geheele gemeenschap als in dat van de energie-bedrijven en de installateurs (is), dat op zoo ruim mogelijke schaal gebruik gemaakt wordt van gas- en elektrische toestellen” (Richtlijn 1).

Hiertoe is reclame en voorlichting onontbeerlijk (Richtlijn 2), terwijl deze taak „waar en voor zoover mogelijk in samenwerking met de installateurs” vervuld dient te worden door de energiebedrijven (Richtlijn 3).

Echter kunnen deze laatsten zich naar het oordeel der Commissie hiertoe niet beperken, zij moeten ook den eigenlijken verkoop, resp. verhuur der toestellen ter hand nemen, „met dien verstande, dat, wanneer de bedrijven van deze bevoegdheid gebruik maken, overleg zal worden gepleegd met de installateurs” (Richtlijn 4). De motiveering voor het uitdrukkelijk toekennen van de bevoegdheid om zelfstandig toestellen te verkoopen en te verhuren vindt men in de zinsnede, dat „de particuliere installateurs dien verkoop meestal niet in voldoende mate bleken te stimuleeren”.

Dit neemt niet weg, dat de Commissie de installateurs toch niet uitgeschakeld wil zien bij den verkoop en verhuur van toestellen, zoodat (in Richtlijn 5) voorgesteld wordt deze categorie van handelaren een korting van tenminste 15 pCt. op den detailprijs te geven, wanneer zij geheel voor den verkoop hebben gezorgd, en van 10 pCt., wanneer zij door het geven van aanwijzingen de onmiddellijke oorzaak van den verkoop door het energiebedrijf zijn geweest. Voorts zal een aanbrengr premie worden uitbetaald ingeval toestellen door installateursbemiddeling verhuurd worden.

Richtlijn 6 houdt zich dan bezig met het installatiewerk, dat de Commissie, afgezien van enkele met name genoemde uitzonderingen, aan het particuliere bedrijf

overgelaten wil zien, terwijl de laatste twee richtlijnen het instellen van regionale commissies van overleg en van een Centrale Commissie van advies bepleiten.

De positie van partijen.

Het belang, dat de energiebedrijven bij een dergelijke regeling hebben, is duidelijk. Zij zijn in de eerste plaats producenten van energie en werken als zoodanig met een overwegend hoog percentage aan vaste kosten. Vloeit hieruit in het algemeen reeds een drang voort om den verkoop van energie door vergroot gebruik van apparaten te stimuleeren, vooral de kostenstructuur der electriciteitsbedrijven, die nl. niet zooals de gasbedrijven voor voorraad kunnen produceeren, maakt het vraagstuk der additionele kosten zeer belangrijk. Iedere vermindering in bedrijfsdrukke — beneden het bedrijfsoptimum — gevoelen zij onmiddellijk en ten volle in een verhooging van den kostprijs per K.W.U. Zien zij kans in „dal-uren” meer energie te verkoopen dan tot dusverre het geval was, dan zijn de additionele kosten van de aldus verkochte energie van minimaal belang, hetgeen niet alleen verklaart, waarom er speciale nacht- en week-end-tarieven zijn, maar ook, waarom deze bedrijven een zoo groote beteekenis aan vergroote ingebruikneming van bepaalde electriciteits-toestellen hechten. Vermoedelijk zou menig electriciteits-directeur er op zichzelf beschouwd geen bezwaar tegen hebben bepaalde apparaten gratis in bruikleen te geven, indien hij de zekerheid had, dat zij regelmatig gebruikt zouden worden. De kosten, verbonden aan het in bruikleen geven der apparaten, zouden dan eenvoudig additionele kosten zijn voor de vergroote stroomleveranties.

Wij zijn hiermede midden in het vraagstuk aangeland. De energiebedrijven hebben geen normaal belang — zooals een detaillist dat heeft — bij den *handel* in apparaten. Zij hebben een meer dan normaal belang bij dezen handel, omdat ieder apparaat, dat verkocht wordt, den toekomstigen verkoop van energie — welke het hoofdbelang van het bedrijf vormt — bevordert. Deze complementariteit zal wel mede verklaren, waarom men in installateurskringen, steeds weer de klacht verneemt, dat de bedrijven apparaten verkoopen tegen prijzen, waartegen de installateurs niet eens kunnen inkoop. De bedrijven, immers, hebben geen behoefte aan een op zich zelf volledig rendabel handel in apparaten; voor hen geldt voornamelijk het hoofddoel: verkoop van energie.

Bij den verkoop van apparaten worden de bedrijven gesteund — naar zij zeggen in onvoldoende mate — door de installateurs, die als kleinhandelaren het contact met het publiek onderhouden. Hun positie is uit den aard der zaak een andere, daar zij van den handel in en het installeren van deze apparaten hun beroep maken en dezen handel dus wel als op zich zelf rendabel willen zien. Wanneer de propaganda voor den verkoop van apparaten van de zijde der energiebedrijven den vorm aanneemt eener antipropaganda tegen het particuliere bedrijf¹⁾, dan voelen zij zich terecht in hun belangen geschaad, terwijl voorts heggrijpelijk kritiek uit hun kring wordt vernomen tegen den verkoop, door de energiebedrijven rechtstreeks, van apparaten tegen prijzen, „welke liggen beneden den normalen inkoopsprijs van den installateur”²⁾. Minder begrijpelijk echter is hun principieel afwijzend standpunt tegenover de in richtlijn 5 opgenomen provisieregeling. Vooropstellende, dat de energiebedrijven het recht moeten hebben propaganda voor den verkoop van apparaten te maken, is een regeling denkbaar,

¹⁾ Vgl. het adres, dat de Nederl. Ver. van Electrotechnische Werkgevers en de Nationale Bond van R. K. Electrotechnische Werkgevers „St. Antonius”, d.d. 15 April 1940 tot de Ministers van Econ. Zaken en van Waterstaat gericht hebben.

²⁾ Vgl. eveneens bovengenoemd adres.

waarbij — zooals in feite reeds in vele gevallen geschiedt — de installateurs desgewoont uit het centrale magazijn der bedrijven apparaten betrekken en deze op provisiebasis verkopen. Het voordeel is dan in de practijk, dat de bedrijven grootere apparatenorders kunnen plaatsen dan de individueele installateurs, zoodat tenslotte de verbruiker met een lagere prijs te maken krijgt. De installateur wordt dan niet uitgeschakeld, integendeel, maar zijn inschakeling geschiedt op rationeeler basis dan wanneer hij individueel de distributie ter hand zou nemen. Over de feitelijke hoogte eener dergelijke provisie kan zonder nader statistisch onderzoek naar de bedrijfskosten der installateurs geen oordeel geveld worden. Echter trekt het de aandacht, dat in het in noot 1 genoemde adres en in de artikelen, die over dit onderwerp in No. 7, No. 8 en No. 9 van dezen jaargang van „De electrotechnische werkgever” verschenen zijn, geenerlei cijfermateriaal met betrekking tot de bedrijfskosten der installateurs gegeven wordt. In het bijzonder rijst de vraag, of de critiek op de voorgestelde 10 pCt. en 15 pCt. voldoende rekening houdt met het feit, dat bij een goede samenwerking tusschen propaganda makende electriciteitsbedrijven en apparaten verkopende installateurs de omzetsnelheid der apparaten bevorderd kan worden, waardoor de bedrijfskosten per eenheid lager zullen zijn dan thans bij de installateurs het geval is. Het is heel iets anders een assortiment apparaten in voorraad te houden, zelfstandig te financieren en te verkopen, of apparaten uit den voorraad van een energiebedrijf af te roepen en meteen voor gebruik te plaatsen. In het laatste geval vervullen de energiebedrijven enkele belangrijke handelsfuncties, die de installateurs dan dus niet vervullen en waarmee dus een lagere provisie dan met de „normale” bedrijfskosten overeenkomt gepaard mag gaan. Dit alles zou echter onderwerp van een nader onderzoek moeten zijn.

Mogelijkheden tot samenwerking.

Vast staat intusschen, dat de energiebedrijven een reëel belang hebben bij een goede samenwerking met de installateurs en deze met de energiebedrijven. Hun verhouding vertoont analogie met die van den fabrikant van een merkartikel ten opzichte van zijn wederverkopers. Ook daar de klacht over gebrek aan medewerking, ook daar pogingen van den fabrikant om zelfstandig aan het publiek te verkopen, ook daar een felle reactie van de zijde der wederverkopers. En het kan wellicht tot voorbeeld strekken, dat vele merkartikelfabrikanten na lang zoeken dezen stelregel hebben ingevoerd, dat zij principieel niet rechtstreeks aan het publiek verkopen, dat zij echter wel op groote schaal hun wederverkopers helpen door reclame te maken en dat zij voor de eigenlijke distributiediensten een redelijke beloning vaststellen.

Een dergelijke oplossing zou ook in deze materie, die het rapport terecht als „tamelijk netelig” kenschetst, overweging verdienen. Willen de energiebedrijven, die door hun monopoliepositie ten opzichte van den handel niet geheel vrij staan, de billijkheid betrachten, dan dienen zij zich consequent van eigen verkoop van apparaten aan verbruikers te onthouden. Echter houdt dit geenszins in, dat zij nu ook maar moeten afwachten hoeveel apparaten de handel bij het publiek weet te plaatsen. Evenals de merkartikelfabrikant op groote schaal waschondericht aan huisvrouwen kan geven om dan het waschmiddel via den detaillist te verkopen, zoo kan ook het energiebedrijf toonzalen exploiteeren om tenslotte de eigenlijke levering en installatie via een installateur te doen geschieden. Maar er is iets te zeggen voor het standpunt der installateurs, dat de bedrijven dan ook consequent van eigen verkoop dienen af te zien, en deze consequentie heeft de commissie klaarblijkelijk niet willen of durven trekken.

Zoo komt het ons dus voor, dat beide partijen water in hun wijn zullen moeten doen om een bevredigende regeling mogelijk te maken. Het natuurlijke verweer-

del van groepen distribuanten, die zich in de vervulling van hun taak door een fabrikant bedreigd achten, n.l. het zich gaan begeven op het terrein des fabrikants (poussieren, eventueel ook productie, van des eigen merk) is hier niet voor aanwending vatbaar, daar in casu de fabrikant (van energie) over een door de overheid gesanctioneerde monopoliepositie beschikt. Gebruikt hij de daaruit voortvloeiende winsten, om apparaten rechtstreeks aan het publiek te verkopen, ja dat zelfs te doen geschieden tegen prijzen, die beneden de normale inkooprijzen van den handel liggen, dan is dit privaateconomisch volkomen begrijpelijk, maar in monopolistische overheids- of semi-overheidsbedrijven o.i. niet goed te keuren. De energiebedrijven schrikken er voor terug de volledige distributie der apparaten met alle daaraan verbonden distributiekosten ter hand te nemen, daar dit in de practijk zou neerkomen op een veel uitgebreider net van toonzalen en verkoopplaatsen, kortom op het in het leven roepen van een — opnieuw met groote vaste kosten werkend — distributie-apparaat. Zij geven er de voorkeur aan met de bestaande distribuanten van apparaten samen te werken, maar zullen dan ook goed doen de beletselen, die zij aan deze samenwerking in den weg leggen, volledig op te ruimen. De installateurs d.e.t. zullen het moeten billijken, dat de energiebedrijven een zeer groot belang hebben bij een zoo groot mogelijken verkoop van apparaten en dat zij, waar de particuliere handel huns inziens die taak nog niet in voldoende mate vervult, hier de helpende hand reiken. Door het beschikbaar stellen van toonzalen en het afsluiten van groote aankooporders kan dit inderdaad geschieden en de samenwerking, die tusschen enkele energiebedrijven en selecte groepen installateurs op dit terrein reeds ontstaan is, kan vermoedelijk in harmonische ontwikkeling verder uitgroeien. De besturen der beide organisaties, die terzake adresseerden, mogen in het overleg, dat in Richtlijn 7 en 8 aanbevolen wordt, „weinig heil zien”, doch deze opinie zal wel veranderen, wanneer men het eerst over het principe eens geworden is.

De positie van den groothandel in apparaten.

Tenslotte nog een enkel woord over de positie van den groothandel. Voor dezen vormen de installateurs het natuurlijke afzetgebied voor apparaten, zoodat zij een afgeleid — maar daarom niet minder groot — belang hebben bij de toekomstige verhouding tusschen energiebedrijven en installateurs. Ook onder hen zal een ordenende selectie moeten plaats vinden, maar, waar deze — door middel van het instituut der „erkenning” — onder de installateurs reeds door de energiebedrijven ter hand genomen is, zal de groothandel — althans bij onze tegenwoordige wetgeving — zelf saneerend moeten optreden. In het bijzonder gaat het er daarbij om, voldoende sterk op de inkoopmarkt van apparaten vertegenwoordigd te zijn en den verkoop aan de installateurs in onderlinge samenwerking rationeel te doen geschieden.

Is dit het geval en passen de energiebedrijven voor hun handel in apparaten normale calculatienormen toe, dan zal de georganiseerde groothandel het tegen de bedrijven, wat prijs en leveringscondities der apparaten betreft, moeten kunnen opnemen. Zoo ja, dan zullen de energiebedrijven goed doen dit terrein, dat immers in principe het hunne niet is, maar waarop hun o.i. een zekere mate van toezicht redelijkerwijze toekomt, aan dat deel van den groothandel, dat zijn intermediair weet te rechtvaardigen, over te laten. Is de groothandel echter onvoldoende georganiseerd en werkt zijn tusschenkomst mitsdien inefficiënt, hetgeen tenslotte door een onpartijdig onderzoek toch wel vast te stellen moet zijn, dan kan men de energiebedrijven bezwaarlijk het recht ontzeggen voort te gaan op den weg, dien zij reeds hebben ingeslagen. Ook hier zal men door overleg het juiste midden moeten weten te vinden.

EVACUATIE EN VOLKSHUISVESTING.

Aan het begrip „evacuatie” is gedurende de mobilisatie- en oorlogsmaanden niet steeds dezelfde beteekenis gehecht. De snelle loop der gebeurtenissen heeft er toe aangevoerd dat evacuatie anders is bedoeld dan bij de instelling dier organen in de bedoeling lag.

Reeds dadelijk na het ontstaan van den oorlogstoestand in Europa is men gaan spreken over evacuatie. In ons land heeft dit begrip steeds een beperkte strekking gehad.

Evacuatie van geheele provincies, welke zouden kunnen blootstaan aan een inval, zooals dit in Frankrijk met Elzas Lotharingen is geschied, heeft hier te lande nimmer in de bedoeling gelegen. Van den aanvang af is het standpunt ingenomen, dat de bevolking van eventueel bezette streken zou moeten blijven, waar zij was en dat zij haar gewone leven moest voortzetten.

Evenmin is het de bedoeling geweest, dat de groote steden met het oog op luchtgevaar zouden worden ontruimd. Ons land is zoo dicht bevolkt en telt zooveel steden op een beperkt gebied, dat een dergelijke evacuatie onmogelijk zou zijn.

Voorbereiding evacuatie en huisvesting.

De maatregelen, welke hier te lande ten behoeve van evacuatie zijn genomen, betroffen dan ook uitsluitend de gebieden, welke zouden worden geïnuundeerd of welke gevechtsterrein in engeren zin zouden kunnen worden. De bevolking van deze gebieden moest in geval van oorlog tijdig worden afgevoerd, teneinde haar zooveel mogelijk te beschermen voor de verschrikkingen van den oorlog.

Ter voorbereiding van deze evacuatie werd in Augustus 1939 de Commissie Burgerbevolking ingesteld, bestaande uit vertegenwoordigers van de Departementen van Binnenlandsche Zaken en van Defensie en van het Roode Kruis. Aan de Commissie waren toegevoegd Commissarissen Afvoer Burgerbevolking, die ieder een deel van het land als ambtsgebied kregen toegewezen. Voor deze functie werden gezaghebbende personen uit de betrokken gebieden aangezocht. Het Bureau Afvoer Burgerbevolking, gevestigd te 's-Gravenhage (Jan van Nassastraat 80), werd met de uitvoerende werkzaamheden belast.

Gedurende den winter 1939—1940 is deze evacuatie voorbereid aan de hand van een drievoudig schema, t.w.:

1. de afvoer uit de te ontruimen gemeenten; 2. het vervoer; en 3. de onderbrenging in de vluchttoorden.

Onder „vluchttoorden” werden niet verstaan barakkenkampen of dergelijke, omdat het ondoenlijk werd geacht voor een bevolking van eenige honderdduizenden menschen dergelijke verblijven op te richten. Vluchttoorden waren dorpen en steden, waar de afgevoerde bevolking in bestaande woningen en andere gebouwen zou worden ondergebracht. Het was slechts mogelijk voor een zoo groot aantal menschen onderdak te vinden door hen in te kwartieren in bewoonde woningen en door hen onder te brengen in stallen, schuren en andere gebouwen.

Een dergelijk systeem is natuurlijk uit een oogpunt van volkshuisvesting weinig bevredigend. Gevreesd moest worden voor overbevolking van vele woningen met alle daaraan verbonden bedenkelijke gevolgen, welke te ernstiger zouden zijn, naarmate de onderbrenging langer zou duren.

Deze oplossing werd echter onvermijdelijk geacht. Er kon niets anders worden gedaan dan de mogelijke gevolgen van deze gedwongen overbevolking zooveel mogelijk te verzachten.

Mede hierom was aan de Commissie Burgerbevolking een sub-commissie Volksgezondheid verbonden, welke haar aandacht wijdde aan maatregelen ter voorkoming van besmettelijke ziekten, de zorg voor een behoorlijke drinkwatervoorziening, den afvoer van vuil en afval-

stoffen, enz.

Al deze maatregelen hadden tijdig hun beslag gekregen; zoodat in den morgen van 10 Mei aanstonds tot ontruiming van de daarvoor in aanmerking komende gemeenten kon worden overgegaan.

Over deze evacuatie zullen te zijner tijd de noodige publicaties worden gedaan. Te dezer plaatse behoeft slechts te worden vermeld, dat deze evacuatie, die voor het meerendeel der gemeenten geheel volgins het plan is verlopen, slechts van korten duur is geweest. Na slechts enkele dagen konden de geëvacueerden naar huis en hof terugkeeren.

De taak van de met de evacuatie belaste instanties kon hiermede als beëindigd worden beschouwd. Behoudens eenige administratieve afwikkelingen zouden zij geen werk meer hebben gehad, ware het niet, dat de oorlogsdagen een geheel nieuwe taak hadden geschapen, namelijk de zorg voor de geëvacueerden uit gemeenten, waar ernstige verwoestingen hadden plaats gehad, in de eerste plaats Rotterdam.

De ramp van Rotterdam.

Zooals bekend mag worden verondersteld, was Rotterdam bij het uitbreken van den oorlogstoestand een stad van circa 615.000 inwoners. Zij telde ruim 166.000 woningen.

Een summier overzicht van de gebeurtenissen, die gedurende de oorlogsdagen hebben plaats gehad, vermeldt, dat over een gebied van 258 hectaren alle gebouwen zijn verwoest. Het aantal geheel verwoeste woningen bedraagt 25.479. Hiervan waren 1764 onbewoond, zoodat verwoest werden 23.715 bewoonde woningen, welke huisvesting hadden geboden aan 77.607 personen.

Dit cijfer geeft dus het aantal personen aan, die door de ramp dakloos zijn geworden. Hierbij komen nog een paar duizend betoners van hotels, logementen en slaapsteden, zoodat het totale aantal dakloozen op ongeveer 80.000 moet worden gesteld.

Het is begrijpelijk, dat velen thans de vraag stellen, waar deze menschen zijn gebleven, waar zij zijn heengegaan en hoe zij thans zijn gehuisvest. Het is natuurlijk niet mogelijk, hierop een gedetailleerd antwoord te geven. Wel kunnen echter enkele opmerkingen worden gemaakt, welke tot verheldering van inzicht kunnen bijdragen.

Den eersten dag van de ramp hebben duizenden in wilde vlucht de stad verlaten. Sommigen hiervan zijn later weer naar Rotterdam teruggekeerd; anderen zijn in verschillende gemeenten in de omgeving en zelfs op groter afstand onderdak gebracht. Vele gemeentebesturen hebben zich met groote toewijding het lot van de dakloozen aangezien. Veel leed is op deze wijze geleden.

Terstond na de ramp van Rotterdam is de oud-minister Mr. J. A. de Wilde benoemd tot Regeeringscommissaris voor de hulpverlening aan Rotterdam. Een sub-commissie van de Commissie Burgerbevolking staat hem bij dezen arbeid ter zijde, terwijl het Bureau Afvoer Burgerbevolking met de uitvoerende werkzaamheden is belast.

Op deze wijze wordt aan de gemeenten, die zich met de zorg voor de vluchtelingen hebben belast, voorlichting en hulp verleend en worden maatregelen beraamd om den nood zooveel mogelijk te lenigen.

Waar zijn de dakloozen gebleven?

Volgens de jongste gegevens verblijven thans een kleine 20.000 geregistreerde vluchtelingen buiten Rotterdam. Deze zijn verspreid over meer dan 350 gemeenten.

Sommige gemeenten herbergen een tamelijk groot aantal vluchtelingen: 's-Gravenhage ca. 6100, Amsterdam 1475, Delft 1790. Hetzelfde is het geval met de gemeenten om Rotterdam, in de meeste waarvan eenige honderden vluchtelingen verblijven. In andere gemeenten daarentegen zijn er slechts enkele vluchtelingen, soms zelfs maar één.

Twee groepen der uitgeweken bevolking baren aan de

betrokken instanties geen zorg, en wel het best-gesitueerde deel en de minder gewenschte elementen.

Onder de beter-gesitueerden zijn er velen, die elders een woning hebben gezocht, of kamers hebben gehuurd, dan wel bij familie zijn ingetrokken. Op steun van de overheid, i.c. inkwartieringsvergoeding volgens de evacuatieregeling, maken zij in den regel geen aanspraak. Ook wanneer de betrokkenen alles hebben verloren en geen middelen van bestaan hebben, zijn er gelukkig nog vele landgenooten, die zonder vergoeding de zorg voor familieleden en goede vrienden op zich nemen.

De tweede groep vormen de onmaatschappelijke elementen, die dadelijk hun weg hebben gevonden in de Amsterdamsche en de Haagsche onderwereld en daar hun on sociaal bestaan voortzetten. Hulp van de overheid vragen zij niet, omdat zij liever onopgemerkt willen blijven.

De overige geëvacueerden zijn door de zorgen van de gemeentebesturen ondergebracht in leegstaande woningen of bij andere gezinnen ingekwartierd. Voorts zijn bijv. in Den Haag ook nog verscheidene scholen voor de huisvesting van vluchtelingen ingericht.

Als noodmaatregel kan met deze wijze van huisvesting genoeg worden genomen; op den duur moet echter zoowel aan de inkwartiering als aan het verblijf in scholen en andere noodtehuizen een einde komen.

Inkwartiering in gezinnen — dit behoeft geen nader betoog — is een ramp voor het gezinsleven. In geval van nood is er gelukkig veel bereidheid om den naaste te helpen; wanneer echter gezinnen met kinderen in een onvoldoende woonruimte bij elkander moeten inwonen, lijdt het gezinsleven spoedig ernstige schade. Evenzeer is het verblijf in noodtehuizen in hooge mate schadelijk voor het gezinsleven der betrokkenen.

Het is dus van het grootste belang, dat de geëvacueerde gezinnen zoo spoedig mogelijk worden ondergebracht in zelfstandige woningen. Niet alleen is dit van beteekenis voor het herstel van het gezinsleven, het werkt ook in hooge mate mede om dezen gezinnen opnieuw een zelfstandige plaats in de maatschappij te verschaffen en het verantwoordelijkheidsbesef te versterken, opdat zij zoo spoedig mogelijk leeren weer voor eigen onderhoud te zorgen.

Het Bureau Afvoer Burgerbevolking heeft daarom reeds in verschillende gemeenten leegstaande woningen gezocht en daarin geëvacueerde gezinnen ondergebracht. Met behulp van credieten, die ter beschikking staan van het Departement van Sociale Zaken, wordt aan deze gezinnen een uiterst bescheiden inboedel verstrekt, zoodat zoo goed mogelijke omstandigheden geschapen worden om dezen gezinnen een nieuwe kans te geven.

Een deel van de gezinnen is in gemeenten nabij Rotterdam ondergebracht, waardoor de gezinshoofden de gelegenheid hebben, in Rotterdam te werken. Anderen hebben elders een middel van bestaan gevonden. Een groot deel is echter zonder eenige bestaansbron. Bij het overbrengen van deze gezinnen naar een zelfstandige woning houdt de inkwartieringsvergoeding op en worden zij als werklozen beschouwd, die op de normale wijze gesteund worden, doch ook verplicht zijn om werk te zoeken.

Het is te betreuren, dat niet een grooter aantal leegstaande woningen beschikbaar is. De woningvoorraad was in de meeste gemeenten te beperkt om alle vluchtelinggezinnen een onderkomen te bezorgen. Noodgedwongen zijn dan ook zelfs in enkele gemeenten onbewoonbaar verklaarde woningen, na het aanbrengen van eenige verbeteringen, voor huisvesting van Rotterdamsche gezinnen beschikbaar gesteld. De nood heeft hier ook de voorschriften der Woningwet moeten breken.

In deze richting wordt thans nog voortgewerkt. Indien het zou mogen gelukken, de vluchtelinggezinnen buiten Rotterdam alle in woningen — desnoods in woningen van mindere kwaliteit of in semi-permanente woningen, waarvan de bouw van eenige honderden in enkele gemeenten om Rotterdam in voorbereiding is — onder te brengen,

zou in hun sociale omstandigheden een belangrijke verbetering worden gebracht.

De daklozen in Rotterdam.

Van de ongeveer 80.000 personen, welke in de verwoeste woningen en andere gebouwen verblijf hielden, zijn, zooals boven aangegeven, tegen de 20.000 in andere gemeenten geregistreerd. Houdt men voorts rekening met degenen, die bij de evacuatie aan registratie hebben weten te ontsnappen, dan moeten toch altijd nog meer dan 50.000 personen in Rotterdam zelf zijn gebleven.

Er waren natuurlijk niet genoeg leegstaande woningen beschikbaar om deze personen, die vermoedelijk 15 à 16.000 gezinnen vormen, op te nemen. Het aantal leegstaande woningen te Rotterdam was de laatste jaren als volgt:

Einde van het jaar	Aantal leegstaande woningen	Percentage van den woningvoorraad
1935	11.574	7,38 pCt.
1936	10.788	6,85 pCt.
1937	8.654	5,44 pCt.
1938	9.641	5,92 pCt.
1939	9.384	5,65 pCt.

Deze cijfers betreffen de woningen, die volgens het bevolkingsregister onbewoond waren. Het aantal werkelijk leegstaande woningen is altijd geacht 7 à 8 pCt. kleiner te zijn. Houdt men hiermede rekening, evenals met den teruggang van de woningproductie sedert Augustus 1939, dan zal het aantal leegstaande woningen op 10 Mei 1940 vermoedelijk ruim 8000 hebben bedragen. Hiervan zijn er als gezegd 1764 verwoest, zoodat er ruim 6000 beschikbaar bleven.

Van deze woningen zijn er onmiddellijk na de ramp vele door dakloos geworden gezinnen betrokken, doch dit was op verre na niet toereikend. De overige daklozen hebben een onderdak gevonden in noodtehuizen en zelfs in tuinhuisjes en schuren, terwijl een groot deel een toevlucht heeft gezocht in reeds bewoonde woningen. Hierdoor zijn thans duizenden woningen in Rotterdam in ernstige mate overbevolkt.

Gegevens omtrent de wijze, waarop de door de ramp getroffen thans binnen Rotterdam zijn ondergebracht, staan niet ter beschikking. Konden zij worden geraadpleegd, dan zouden zij zeker een beeld geven van een zeer groot woningleed, dat zoo spoedig mogelijk moet worden verzacht. De hygiëne en de moraliteit, om van het gezinsleven niet te spreken, eischen, dat hierin verbetering komt.

Aanbouw van nieuwe woningen.

De eenige wijze om in dezen nood te voorzien is de aanbouw van nieuwe woningen. Deze is dan ook terstond met kracht ter hand genomen.

Als eerste noodmaatregel is met den bouw van eenige honderden noodwoningen begonnen. Al zijn deze in het algemeen minder gewenscht, in dit geval waren zij onvermijdelijk, omdat snelle hulp vooral hier dubbele hulp beteekende. De bouw wordt thans regelmatig voortgezet; de eerste blokken zijn reeds gereed en einde September betrokken.

Op het oogenblik van de ramp waren ongeveer 1200 particuliere woningen in uitvoering. Deze zijn afgebouwd. Verder deed zich de gelukkige omstandigheid voor, dat de particuliere bouwondernemers juist volgens een gezamenlijk plan belangrijke complexen hadden voltooid. Daardoor waren de organisatie en de plannen aanwezig om terstond nieuwe complexen van hetzelfde type in uitvoering te brengen. Hiertoe is door Rijk en gemeente een overeenkomst aangegaan voor den bouw van 1044 woningen door particulieren op den voet van de Hypotheekregeling 1940. Dat de voorbereiding van dezen

bouw zooveel tijd heeft gevorderd, dat eerst einde September met den bouw kon worden begonnen, is niet te wijten aan de betrokken ondernemers of aan het Gemeentebestuur, maar aan de onzekerheid in de materialenvoorziening en de vrees voor prijsstijgingen, welke het onmogelijk maakten tot een behoorlijk verantwoord opzet te komen. Thans echter is de bouw gelukkig begonnen.

Naast dezen bouw door particulieren zal een complex van ruim 500 woningen in het tuindorp Vreewijk met voorschot ingevolge de Woningwet worden gesticht, terwijl eveneens een dergelijk aantal van een tweetal woningbouwverenigingen en van de gemeente zelve in voorbereiding is. Al deze woningen zullen worden gebouwd op nieuw terrein, grotendeels op den zuidelijken Maasoever.

Eerst wanneer het herbouwplan voor de binnenstad zal zijn tot stand gekomen en met den aanleg van straten zal zijn aangevangen, zal met den bouw van woningen in het verwoeste stadsdeel kunnen begonnen worden. Dit zal echter nog wel eenigen tijd duren.

Het bouwprogramma voor de komende jaren.

De vraag zou kunnen worden gesteld, of het niet mogelijk zou zijn, den herbouw vlugger te doen plaats hebben en in ieder geval in een paar jaar tijd de verwoeste woningen te herbouwen. Dit is niet mogelijk, omdat men rekening moet houden met hetgeen de bouwmarkt verdragen kan.

De aanbouw in Rotterdam was gedurende de laatste jaren als volgt:

Jaar	Aantal nieuwgebouwde woningen		Netto vermeerdering van den woningvoorraad
	Door vereenigingen en de gemeente	Totaal	
1929	435	3.589	2.344
1930	151	2.256	925
1931	476	2.656	957
1932	—	1.367	918
1933	—	4.172	4.287
1934	475	3.446	3.505
1935	585	2.982	2.672
1936	77	1.554	1.512
1937	—	1.904	1.651
1938	—	4.083	3.647
1939	—	4.145	3.599

Het hierboven uitgestippelde bouwprogramma voor de komende periode omvat ruim 4000 woningen voor de eerste 12 maanden. Dit aantal gaat reeds aanmerkelijk uit boven hetgeen de laatste jaren normaal was. Alleen in 1938 en 1939, toen het particuliere bedrijf tot een bijzondere activiteit was geprikkeld, werd een hooger cijfer bereikt.

Let men op de groote moeilijkheden met de materialenvoorziening, welke er toe leiden, dat tot in de uiterste hoeken van het land materialen voor den bouw van de thans onderhanden zijnde woningen moeten worden gekocht, alsmede op de ernstige transportmoeilijkheden, dan wordt het begrijpelijk, dat een grootere productie niet wel mogelijk is.

Weglijke de materialenvoorziening voor Rotterdam in de toekomst kan worden verbeterd, zal de productie nog eenigszins kunnen worden opgevoerd. In ieder geval echter zal het enkele jaren duren, voordat alle verwoeste woningen zullen zijn vervangen en ook alle geëvacueerden, die thans buiten Rotterdam verblijven, kunnen terugkeeren.

Tot zoolang zal gezorgd moeten worden, dat de omstandigheden, waaronder de geëvacueerden moeten leven, zoo goed mogelijk worden gemaakt, en dat alles wordt gedaan om hun droevige lot te verzachten.

Dr. Ir. H. G. VAN BEUSEKOM.

DE RUBBERPOSITIE.

Na onze laatste beschouwing in dit weekblad ¹⁾ is een en ander op rubbergebied gebeurd, dat zeker de aandacht verdient, en hoewel ook ons nauwkeurig cijfermateriaal ontbreekt, meenen wij toch voldoende gegevens te hebben voor een beoordeeling van heden en toekomst van het product.

De sedert ons laatste artikel ontvangen mededeelingen hebben zoowel voor het heden als voor de toekomst van het product beteekenis. Aan de zijde van het aanbod is wel het belangrijkste feit, dat de uitvoerpercentages voor het derde en vierde kwartaal werden vastgesteld op resp. 85 en 90, zoodat het gemiddelde uitvoerpercentage voor 1940 83½ wordt. Dit komt overeen met dat van het gunstige jaar 1937, met dien verstande evenwel, dat toen de beperking liep over een totaal standaardquotum van bijna 1.3 miljoen ton en in 1940 over ruim 1½ miljoen ton. Aan de zijde van de vraag moeten de Amerikaanse aankopen van rubber, dienende om groote voorraden te vormen, in het centrum worden geplaatst. Zooals bekend, heeft de Amerikaanse Regeering een inkoopmaatschappij opgericht, die in 1940 150.000 ton rubber tegen prijzen van 18 à 20 dollarcenten zal kopen, terwijl uiterlijk in 1941 een aankoop van 180.000 ton tegen 17 tot 18½ dollarcenten op het programma staat. Gevoegd bij de ongeveer 85.000 ton van de ruilvereenkomst katoen—rubber met Engeland ²⁾, zullen de Vereenigde Staten dus tot ultimo 1941 tengevolge van bovenbedoelde abnormale maatregelen de beschikking krijgen over ongeveer 415.000 ton rubber, waarvan 85.000 ton moeten worden geblokkeerd, tenzij de omstandigheden zouden intreden, die deze vrij zouden doen worden. Deze hoeveelheid komt dus vrij zoudende normalen voorraad (per einde 1939, incl. stoomend en incl. een kleine hoeveelheid „barter”-rubber ongeveer 230.000 ton). Dit zijn de belangrijkste feiten van den laatsten tijd.

Statistische positie.

Voor een nauwkeurige beoordeeling hiervan ontbreken reeds sedert begin September 1939 de juiste gegevens en sedert Mei worden ook de bulletins van het Internationale Rubbercomité niet meer hier te lande ontvangen. Desniettegenstaande meenen wij over voldoende gegevens te beschikken om ons aan een raming te wagen.

Wat de raming van den werelduitvoer voor 1940 aangaat, kunnen wij de volgende opstelling maken:

uitvoer der restrictielanden, behalve Siam	
en Fransch Indo-China	1.244.734 ton
Siam	41.000 „
Fransch Indo-China en de outsiders	100.000 „
Voor 1940 geraamde werelduitvoer	1.385.734 ton

mits voldoende scheepsruimte beschikbaar is. Daarbij moet worden bedacht, dat een groot gedeelte van dezen uitvoer naar de Vereenigde Staten en naar neutrale landen gaat, zoodat verwacht mag worden, dat de uitvoer inderdaad goeddeels zal kunnen plaats vinden.

Met betrekking tot de absorptie is het moeilijk zich een betrouwbaar beeld te vormen. De Vereenigde Staten blijven nog steeds de belangrijkste verbruikers van ruwe rubber. De consumptie in de eerste 8 maanden kan aan de hand van de ontvangen cijfers worden aangenomen op 403.000 ton. Houden wij rekening met een toenemende bedrijvigheid in de rubberindustrie daar te lande gedurende de laatste 4 maanden, en nemen wij de absorptie in dit tijdperk aan op 225.000 ton, dan gelooven wij met een

¹⁾ Zie: „Onzekerheden in de rubberpositie”, E.-S.B. van 6 Maart jl.

²⁾ Zie: „De ruil van rubber tegen katoen”, door J. F. Haccoû, E.-S.B. van 28 Juni 1939 en het onder ¹⁾ genoemde artikel.

jaarverbruik van 628.000 ton voor dezen belangrijken consument in 1940 zeker niet te laag te grijpen. Wij houden er daarbij rekening mede, dat de automobielfabriek op een behoorlijke bedrijvigheid kan bogen. De productie van personen- en vrachtautomobielen model 1940 wordt op iets meer dan 4 miljoen wagens geschat, terwijl voor het model 1941 een grootere bedrijvigheid (ca. 4.500.000 wagens) wordt verwacht. De automobielfabriek der Vereenigde Staten in 1940 kan dus op ongeveer 4.4 miljoen wagens worden geraamd, een cijfer, dat ongeveer met dat voor de productie van 1936 overeenkomt en dus lager is dan de cijfers voor 1937 en 1939, t.w. respectievelijk 4.8 miljoen en 5.4 miljoen wagens. In hoeverre deze cijfers zullen worden gehaald, hangt mede af van de mate, waarin de automobielfabrieken voor andere doeleinden moeten werken. Hoewel de export naar het vasteland van Europa voor de Amerikaanse auto- en bandenindustrie voor den duur van den oorlog grootendeels als verloren moet worden beschouwd, wordt dit verlies vermoedelijk gecompenseerd door een grootere vraag op de binnenlandsche markt, gevolg van de groote algemeene bedrijvigheid in de Vereenigde Staten.

De prijs van ruwe rubber is thans voor de producenten in zooverre gunstig, dat hij geen krachtigen stimulans voor de regeneraat-industrie vormt, al zal deze zich in de Vereenigde Staten vrij zeker op het peil van 1939 handhaven.

Voor den afzet van ruwe rubber zijn thans de landen van het Europeesche continent vrijwel uitgeschakeld, zoodat het verbruik hier belangrijk beneden dat van 1939 zal blijven. Niet-verbruiken van rubber beteekent voor een gedeelte verlies van afzet, omdat slechts gedeeltelijk de mogelijkheid tot uitstel van verbruik bestaat. Wel zullen thans alle voorraden — meestal onzichtbaar — worden verbruikt, zoodat uit dezen hoofde na den oorlog een geaccumuleerde vraag mag worden verwacht, hoewel er andere ontwikkelingsverschijnselen zijn — de synthetische rubber — welke niet uit het oog mogen worden verloren en waarop wij nog nader terugkomen.

Voor de overige landen meenen wij een hooger rubberverbruik te mogen ramen, zoodat wij voor de wereldabsorptie in 1940 buiten de productiegebieden tot de volgende opstelling komen:

Vereenigde Staten	628.000 ton
Groot-Brittannië	140.000 „
Continent Europa	150.000 „
Rest van de wereld	150.000 „
Totaal	1.068.000 ton

Vergelijken wij den werelduitvoer en de geraamde wereldabsorptie buiten de restrictiegebieden, dan blijft er dus een verschil van ongeveer 318.000 ton.

Wereldvoorraad.

Dit verschil zal dus aan den wereldvoorraad worden toegevoegd, voor zoover het niet tijdens de zeereis verloren gaat of in de pakhuizen zou worden vernietigd. Het ligt buiten onze macht deze beide verliesfactoren in cijfers uit te drukken.

De wereldvoorraad buiten de restrictiegebieden bedroeg (zonder de zichtbare voorraden in Japan en Frankrijk en die te Amsterdam alsmede zonder de onzichtbare voorraden) op 31 December 1938 452.109 ton. Per ultimo 1939 werd hij niet meer volledig opgegeven, doch wel staat vermeld, dat hij is verminderd met 89.446 ton.

Als berekende wereldvoorraad per ult. 1939 resteert derhalve 362.663 ton,

waarvan:

In productielanden	28.829 ton
In de Vereenigde Staten	140.280 „
Bij Britsche fabrikanten	24.331 „
Stoomend	152.000 „
	345.440 ton

zoodat de in de Britsche veemen opgeslagen voorraad dan per ult. 1939 zou hebben bedragen 17.223 ton.

Dit cijfer komt ons te laag voor, zoodat wij hier een aanwijzing vinden voor het verlies van rubber tijdens de zeereis en in de veemen. Aannemende, dat deze cijfers elkaar compenseeren, en er voorts rekening mede houdende, dat het cijfer voor de stoomende voorraden ook slechts een taxatie is, komen wij tot de slotsom, dat de wereldvoorraden buiten de restrictiegebieden als boven omschreven per ultimo 1940 362.000 + 318.000 ton = 680.000 ton zullen bedragen, indien geen wijziging in den carry-over komt.

Van dezen voorraad zal, indien de Vereenigde Staten de hierboven geschatte hoeveelheid geheel koopen, minstens 375.000 ton aldaar zijn opgeslagen, overeenkomende met een absorptie van 7 maanden, terwijl bovendien ook een deel van de stoomende rubber voor Amerika is bestemd.

Over normale omstandigheden zouden wij niet aarzelen deze accumulatie als een gevaar voor de positie van het artikel te beschouwen. De argumenten daarvoor hebben wij indertijd reeds uiteengezet bij de bespreking van het oorspronkelijke Britsch-Amerikaansche ruilplan³⁾ en deze gelden, nu de voorraden in de Unie in 1941 nog met 180.000 ton zullen worden vergroot, in dit geval nog sterker. De totale voorraad incl. stoomend zal dan ongeveer 645.000 ton bedragen.

Synthetische rubber.

Doch daartegenover staat thans, dat het vraagstuk der synthetische rubber den laatsten tijd in de berichten een groote plaats inneemt. Wij hebben er reeds herhaalde malen in dit weekblad tegen gewaarschuwd deze dreiging te onderschatten. De producten, die men synthetische rubber noemt, zijn feitelijk geen rubber. Sinds men zich dit heeft gerealiseerd en niet langer aanstuurt op een rubbersynthese, doch op producten, die bepaalde eigenschappen bezitten, welke men voor bepaalde doeleinden van de rubber verwachtte, is het vraagstuk in een nieuw stadium gekomen, nl. niet meer dat van imiteeren, maar dat van scheppen. Hiervan is het gevolg, dat thans producten worden vervaardigd, die de gewenschte eigenschappen beter bezitten, hoewel zij voor andere doeleinden minderwaardig zijn.

Reeds voor den oorlog werden in tal van landen deze producten vervaardigd of onderzoekingen gedaan. Vooral Duitschland is in dit opzicht vergevorderd en de noodige grondstoffen — steenkool, kalk en water — zijn daar in voldoende mate aanwezig, terwijl de elektrische energie eveneens in voldoende omvang kan worden verkregen.

Ook in andere Europeesche landen en in Japan hield de wetenschap zich reeds lang met het onderhavige probleem bezig. In de Vereenigde Staten vindt sedert jaren productie van „synthetische rubber” plaats, doch de hoeveelheid was niet groot; het verbruik in 1939 wordt opgegeven met 1.679 ton, waarvan ongeveer 170 ton uit Duitschland werd ingevoerd. Deze producten vonden niet bij de bandenfabricage toepassing, doch hoofdzakelijk daar, waar groote bestendigheid tegen oliën, vetten, verschillende organische oplosmiddelen, oxydatie, inwerking van ozon en hooge temperaturen, alsmede grootere weerstand tegen water worden vereischt. In de Vereenigde Staten hielden zich voornamelijk de Du Pont de Nemours & Co. en de Thiokol Corporation met de vervaardiging van deze producten (neopreen, thiokol en koroseal) bezig⁴⁾.

In het begin van dit jaar kwamen echter berichten uit de Vereenigde Staten, volgens welke ook de Standard Oil of New Jersey zich actief met de vervaardiging van de „synthetische rubber” bezig hield; zij had de Buna-patenten

³⁾ Zie: „De beteekenis van het Amerikaansche ruilplan voor de rubber”, E.-S.B. van 10 Mei 1939.

⁴⁾ Zie: „Dreigen voor Nederlandsch-Indië gevaren van de zijde van het synthetisch product?” E.-S.B. van 4 Januari 1939, blz. 11.

aangekocht. Sedertdien blijkt, dat twee der groote banden-concerns — Goodrich en Goodyear — eveneens aandacht aan het synthetische product besteden; de Goodrich heeft, tezamen met de Phillips Petroleum Cy., de Hydrocarbon Chemical Rubber Cy. overgeleend, de Goodyear werkt samen met de Dow Chemical. Het derde groote autobanden-concern, de Firestone, werkt met de Standard Oil samen. Uit het feit, dat twee petroleumconcerns zich in de Vereenigde Staten met de vervaardiging van synthetische rubber bezig houden, blijkt, dat hierbij petroleumproducten een groote rol spelen.

De prijs der synthetische rubbers is belangrijk hooger dan die van natuurlijke rubber; kort geleden gaf de India Rubber World de volgende noteringen op: neopreen 65 à 75, thiokol 35 à 60, vistanex 60, koroseal 50 à 60 en perbunan 100 dollarcent per lb., prijzen varieerende naar de kwaliteit, terwijl de natuurlijke rubber ongeveer 19½ dollarcent per lb. noteert. Volgens berichten uit Amerika houdt thans de bewapeningsraad der Vereenigde Staten zich ook met het vraagstuk der synthetische rubber bezig.

Van de tot dusver ontvangen mededeelingen te dezer zake achten wij wel de belangrijkste, dat de bandenconcerns bezig zijn weefsels te vervaardigen, die geïmpregneerd zijn met synthetische rubber, en dus blijkbaar van zins zijn met deze producten proeven te nemen in de autobanden. De bandenindustrie is de belangrijkste afnemer van ruwe en geregenereerde rubber, en hier zouden deze producten dus in directe concurrentie treden. Juist op dit gebied zou het gebruik van deze producten voor den toekomstigen afzet van rubber zeer gevaarlijk zijn en wel om twee redenen: (1e) het aandeel van rubber in den autoband is in waarde tot groot, en (2e) de vermindering der rubberverbruik. Er worden berichten ontvangen over den voorgenomen bouw van fabrieken.

Of de bovenstaande prijzen van synthetische rubbers te hoog zijn, wordt zuiver economisch bepaald door het kostenvraagstuk in verhouding tot het economisch rendement van het product. De prijsbasis bij een kleine productie kan voor de beoordeeling hiervan niet beslissend zijn, hoewel men zich wellicht ook weer niet te veel mag voorstellen van door productie op groote schaal te bereiken kostenbesparingen. De kosten van de grondstoffen zullen bij productie op groote schaal weinig of niet dalen, zoodat de lagere kostprijs hoofdzakelijk zal moeten ontstaan door een economische vervaardiging en door de opbrengst van te winnen nevenproducten, alsmede wellicht in den vorm van de kosten van de elektrische energie, die een belangrijk aandeel in de vervaardigingskosten uitmaken.

Voor de synthetische rubber in de Vereenigde Staten zijn wij dus, qua gevarefactor, nog in het stadium van voorbereiding, maar niettemin achten wij, zooals wij hieronder zullen uiteenzetten, hieraan wel groote gevaren voor den toekomstigen rubberafzet verbonden.

Juist omdat groote voorraden in de Vereenigde Staten het gevaar van een tekort aan ruwe rubber aldaar opheffen en daardoor den drang om een substitutie-artikel te vinden, verminderen, achten wij de door het Internationaal Rubbercomité gevolgde politiek niet onverstandig voor de producenten van ruwe rubber. De gekozen oplossing om deze voorraadvorming mogelijk te maken is n.o.m. mede daarom de verstandigste, omdat daardoor gepoogd wordt het gevaar van een ontwikkeling der synthetische rubber in het belangrijkste afzetgebied te bezweren, en omdat zij tot gelijkmatiger productie kan leiden. Wij hebben de synthetische rubber in Europa haar tocht zien beginnen en hoewel nog steeds onbekend is, hoe groot de productie ervan is geweest, zien wij voor de producenten der natuurlijke rubber het gevaar toch wel degelijk aanwezig, mede in verband met de autarkische tendenzen. Deze tendenzen danken hun bestaan slechts gedeeltelijk aan handelspolitieke factoren, aan het streven naar autarkie; een reëlen factor meenen wij ook te bespeuren in de

structureele werkloosheid. Nu de gedachte aan de wenselijkheid de eigen gemeenschap te vormen tot een van derden in economisch opzicht onafhankelijke eenheid sterker blijkt te worden en het werkloosheidsvraagstuk steeds jaren als een ernstig probleem wordt beschouwd, wordt ook het vraagstuk der synthetische rubber, niet als economisch, doch als werkverschaffingsprobleem, klemmender. In de Vereenigde Staten komen de structurele werkloosheid en het gevoel van anderen afhankelijk te zijn, samen. Het doet er bij deze overwegingen weinig toe, of de vervaardiging van synthetische rubber weinig of zeer arbeidsintensief is; een ter hand nemen van deze fabricatie kan, direct zoowel als indirect, werk verschaffen aan arbeiders en zou tevens de Vereenigde Staten voor een der belangrijke grondstoffen onafhankelijk kunnen maken. Het is hier dus geen vraagstuk van afweging van de kosten der synthetische tegen den prijs van de natuurlijke rubber, doch van de kosten der synthetische rubber, verminderd met maatschappelijke kosten van de werkloosheid, tegenover den prijs van de ruwe rubber, en dan met-in-aanmerking-neming van de verschillende eigenschappen der beide goederen. Aldus bezien komt het vraagstuk op een ander niveau. Bovendien, is de productie op groote schaal eenmaal geëntameerd, dan zijn belangrijke vermogens geïnvesteerd en dan worden de concurrentievoorwaarden weer anders, zelfs indien de Amerikaanse Regeering er niet toe zou besluiten het binnenlandsche product te steunen. En juist daarom is het zoo verstandig geweest, om hier door het bieden van de gelegenheid tot voorraadvorming aan deze pogingen den wind uit de zeilen te nemen. Voor de aanteekening den wind uit de zeilen te nemen. Voor dan dat tot aanplant van rubber in andere gebieden met eerst op zijn vroegst over 6 à 10 jaar tastbare resultaten.

Aanplant van rubber.

Uit de Vereenigde Staten komen namelijk eveneens voortdurend berichten over onderzoekingen, welke worden verricht in Midden- en Zuid-Amerika ten einde na te gaan of daar de voorwaarden voor het vestigen van rubberaanplantingen aanwezig zijn. Genoemd worden Brazilië, Bolivia, Peru, Honduras, Costa Rica, Ecuador en Columbia. Belangrijke bedragen schijnen voor proefstations beschikbaar te zullen worden gesteld. Ook al voldoen deze gebieden technisch en klimatologisch aan de voorwaarden — waaraan voor een gedeelte niet behoefte te worden getwijfeld — dan is daarmee nog niet gezegd, dat ook de economische voorwaarden aanwezig zijn. Het geringe resultaat, dat Ford tot nu toe in Brazilië heeft gehad, is in dit verband veelbetekenend, en het feit, dat Ford zijn belangen aldaar nog verder wil uitbreiden, zegt o.i. weinig; de vraag blijft nl., of voldoende arbeidskrachten kunnen worden verkregen en tegen welken prijs. Anderzijds mag ook niet uit het oog worden verloren, dat, indien de aanplantingen er eenmaal zouden zijn, de ervaring heeft uitgewezen, dat de prijs van rubber op de wereldmarkt al heel laag zou moeten zijn, wil de productie worden gestaakt.

Een ander gebied, waarop Amerika het oog heeft gericht voor den aanplant van rubber, wordt gevormd door de Philippijnen, ook een oud geluid, eveneens onder nieuwe omstandigheden. Volgens uit 1938 dateerende gegevens omvatte de rubberaanplant op de Philippijnen per einde 1937 868.150 boomen, welke opgave intusschen met het noodige voorbehoud dient te worden aanvaard. Er bestond indertijd reeds een plan om den aanplant met 1.500 H.A. uit te breiden, waartoe echter eerst een migratie van arbeidskrachten noodig zou zijn. De schaarschte aan arbeiders en de onzekere politieke status van dit gebied zijn ten deele belemmerende factoren.

Tenslotte kwam uit 'deesland het bericht, dat de „kok-sagys” beplante oppervlakte zal worden uitgebreid. De wortel van deze plant bevat, volgens mededeeling, 27

pCt. rubber. Reeds jarenlang hooren wij geregeld van uitbreiding van de beplante oppervlakte zonder dat wij nu precies weten hoeveel H.A. met dit gewas zijn beplant.

Conclusie.

Bovenstaande gegevens doen ons zien, dat, hoewel de rubberpositie er, tengevolge van een uitbreiding der productie, zuiver statistisch gezien, niet op vooruitgaat, er toch geen groot onmiddellijk vooruitzicht bestaat om een ernstige prijsdaling van het artikel te verwachten. Immers, de Amerikaansche inkoopmaatschappij, die eind van het volgend jaar over een voorraad van 330.000 ton zal beschikken (waarvoor de inkoopsprijzen reeds vastliggen) heeft bij een prijsdaling geen belang, omdat daardoor een onnoodig verlies zou worden geboekt. De prijs, waartegen zij heeft ingekocht, resp. nog zal koopen, is niet onredelijk hoog. Aan den anderen kant mag echter niet worden voorbijgezien, dat een voorraad van 330.000 ton een geweldig machtsmiddel is om aan de producenten den wil der consumenten op te leggen, te meer omdat het hier niet een economisch gemotiveerden, doch een surplus-voorraad betreft en de schepping van dit surplus een anticipatie op de toekomst beteekent. Tegenover deze anticipatie staat evenwel, dat na den oorlog met groote waarschijnlijkheid een grootere vraag van Europa mag worden verwacht.

J. F. H.

AANTEKENINGEN.

*De geldcirculatie in Spanje gedurende den burgeroorlog.

De monetaire politiek, welke de nationale partij in Spanje gedurende den burgeroorlog voerde, hing ten nauwste samen met de militaire gebeurtenissen. Bij het begin van den burgeroorlog — 18 Juli 1936 — werd van de zijde der nationale partij op een snelle overwinning gerekend; het einde van den strijd kwam echter eerst op 1 April 1939. Dit had tengevolge, dat de maatregelen, welke de regeering te Burgos nam, telkens slechts een voorloopig karakter konden dragen. Voortdurend immers was aanpassing der geldpolitiek aan den gewijzigden omvang van het bezette gebied vereischt.

Aldus *Dr. H. P. Eguilaz* in een beschouwing in het onlangs verschenen nummer van het „Weltwirtschaftliches Archiv“¹⁾, waaraan wij ook de volgende bijzonderheden over de nationalistische geldpolitiek ontleenen.

Een van de maatregelen, welke door den langeren duur van den oorlog noodzakelijk werd, was de scheiding van de geldcirculatie in het nationalistische en het republikeinsche Spanje. Tot dat doel werd op 12 November 1936 een wet uitgevaardigd. Deze schreef voor, dat alle biljetten van de Spaansche circulatiebank, die op 18 Juli 1936 in de door de regeering van Burgos bezette gebieden in omloop waren, moesten worden afgestempeld; niet gestempelde biljetten, dat waren dus alle biljetten, welke na 18 Juli 1936 door den tegenstander waren uitgegeven, werden hierdoor waardeloos. Op den duur bleek deze maatregel nog niet voldoende. Derhalve trok de Spaansche Staatsbank te Burgos alle biljetten, welke totdien in omloop waren gebracht, in; nieuwe biljetten werden uitgegeven, waartegen de afgestempelde biljetten konden worden ingewisseld. Alle overige biljetten werden waardeloos verklaard. Hiermede was dus in Spanje een dubbel geldstelsel ontstaan.

Bij bezetting van nieuwe gebieden werden de bankbiljetten, welke volgens hun nummering vóór 18 Juli 1936 in omloop waren gebracht, tegen parikoers in ruil aangenomen. Alle na dien datum door de Republikeinen uitgegeven bankpapier was waardeloos.

¹⁾ Dr. H. P. Eguilaz: „Die Währungspolitik während des spanischen Befreiungskrieges und ihre Auswirkung auf die spanische Volkswirtschaft“ in Weltwirtschaftliches Archiv van September 1940.

Dit nu gaf op den duur wederom aanleiding tot moeilijkheden. Het stond n.l. vast, dat de rekening-courantsaldi en de deposito's bij banken en spaarbanken sterk waren toegenomen. Het was onmogelijk op korten termijn na te gaan, door de storting van welke soort bankbiljetten deze toeneming op elke afzonderlijke rekening was ontstaan. Men besloot daarom het weer in verkeer brengen van bovengenoemde saldi voor dat gedeelte daarvan, dat afkomstig was van na 18 Juli 1936 gedane stortingen, uit te stellen. Van Juni 1937 af werd een zoodanige gedeeltelijke blokkeering der bank- en spaarbanksaldi doorgevoerd; de wet, welke de blokkeering systematisch regelde, werd in October 1938 uitgevaardigd. Deze blokkeering of, van de zijde der betrokken debiteuren gezien, dit moratorium, werd vervolgens uitgebreid tot andere soorten betalingsovereenkomsten, die gedurende de republikeinsche bezetting tot stand waren gekomen.

Al deze maatregelen hadden ten doel de werkelijk omlopende geldhoeveelheid zooveel mogelijk te beperken en daardoor het inflatiegevaar te beteugelen, dat door de overmatige uitgifte van bankbiljetten door de republikeinsche regeering was ontstaan.

Eerst bij het einde van den oorlog kon de omvang der geldcirculatie in zijn geheel worden overzien, waardoor het nemen van definitieve besluiten mogelijk werd. Hierbij moesten twee problemen onder het oog worden gezien.

Ten eerste moest het Spaansche geldwezen weder tot één geheel worden gemaakt. Ten tweede had men daarbij rekening te houden met de toeneming der banksaldi met verscheiden milliarden peseta's. Deze saldi konden niet tegen parikoers in nationale peseta's worden omgerekend, daar dit tot een nieuw inflatiegevaar van denzelfden omvang zou hebben geleid. Aan den anderen kant kon met deze saldi ook niet te werk worden gegaan als met de bankbiljetten, die, zooals wij hierboven zagen, wat betreft de na 18 Juli 1936 door de Republikeinen uitgegeven series, eenvoudig waardeloos werden verklaard. Dit immers zou tot ineenstorting van vele ondernemingen hebben geleid.

Men heeft voor dit probleem een zeer belangwekkende oplossing gevonden, welke in een wet van 7 December 1939 is neergelegd.

Alle verhoogingen van saldi, die in het republikeinsche gebied tot stand waren gekomen, werden als geldig beschouwd. Echter werden zij niet tegen den parikoers belang, maar tegen een percentage, dat, al naar gelang van den datum van ontstaan der afzonderlijke saldi, wordt bepaald overeenkomstig het beloop van de koopkracht der nationale en der republikeinsche peseta gedurende den oorlog. Een analoog procedé werd gevolgd voor de vereffening van andere betalingsovereenkomsten, die gedurende het moratorium tot stand waren gekomen.

De bedoeling van deze regeling is dus, de betalingen, die gedurende den oorlog in het republikeinsche gedeelte van Spanje waren gedaan; van hun inflatoir karakter te ontdoen, door deze te herleiden tot het aantal nationale peseta's, dat op het tijdstip waarop iedere betaling plaats vond voor een soortgelijke prestatie vereischt zou zijn geweest. Begrijpelijkerwijs leverde de technische vaststelling van deze koopkrachtcoëfficiënten verschillende moeilijkheden op, daar onderling vergelijkbare prijsindices niet voorhanden waren. Desondanks is men erin geslaagd een reeks coëfficiënten te berekenen, welke in onderstaande tabel worden weergegeven:

Waardeeringschaal voor de verhouding van republikeinsche tot nationale peseta's.

Periode	pCt.
19 Juli '36—31 Oct. '36	90
1 Nov. '36—28 Feb. '37	80
1 Mrt. '37—30 Juni '37	65
1 Juli '37—31 Dec. '37	40
1 Jan. '38—30 Juni '38	20
1 Juli '38—31 Dec. '38	10
1 Jan. '39—31 Mrt. '39	5

Deze regeling is dus zoo, dat bijv. 100 peseta's, die in de periode van 19 Juli 1936—31 October 1936 bij een bank van het republikeinsche Spanje werden gedeponeerd, volgens deze wet omgezet worden in 90 nationale peseta's, waarover men vrijelijk kan beschikken.

Door deze regeling is bereikt, dat de nominale toeneming der koopkracht, welke ongeveer 9 milliard peseta's bedroeg, tot ongeveer een derde is teruggebracht. Voor de handhaving van de koopkracht teruggenomen peseta, na het beëindigen van den oorlog, was dit vanzelfsprekend van groot belang.

Reizigersverkeer en Deviezenregeling. ¹⁾

Met inwerkingtreding op 1 October is bepaald (Deviezenbesluit IV en Deviezenbekendmaking no. 22), dat het aan *ingezetenen, die het bezette Nederlandsche gebied tijdelijk verlaten*, geoorloofd is zonder vergunning van het Deviezeninstituut betaalmiddelen en geldswaardige papieren uit te voeren tot de volgende maxima:

A. Duitsland.

1. Binnenlandsche betaalmiddelen en binnenlandsche geldswaardige papieren tot ten hoogste 30 gulden voor iederen dag van het vermoedelijk verblijf in Duitsland, doch niet meer dan 500 gulden in totaal;

2. Rentebankscheine en Duitsch metaalgeld tot ten hoogste een gezamenlijke waarde van 10 Reichsmark. (Ten aanzien van den uitvoer van Registermarkreischques, waarvan het gebruik van Deutsche zijde is geregeld, zijn geen maxima gesteld).

B. België.

Belgische, eventueel binnenlandsche, betaalmiddelen en Belgische, eventueel binnenlandsche, geldswaardige papieren tot een waarde van ten hoogste 20 gulden voor iederen dag van het vermoedelijk verblijf in België, doch niet meer dan 300 gulden in totaal.

C. Andere landen.

Betaalmiddelen en geldswaardige papieren der te bezoeken en te passeeren landen, eventueel binnenlandsche betaalmiddelen en geldswaardige papieren, tot een waarde van ten hoogste 25 gulden voor iederen dag van het vermoedelijk verblijf buiten het bezette Nederlandsche gebied, doch niet meer dan 500 gulden in totaal.

Het Deviezeninstituut kan in bijzondere gevallen andere geldsoorten toelaten in plaats van de hierboven genoemde en de aangegeven maxima verhoogen.

Ingezetenen, die voornemens zijn het bezette Nederlandsche gebied tijdelijk te verlaten en in het bezit zijn van een geldig paspoort en een geldige „Passierschein”, zijn gerechtigd, zonder vergunning van het Deviezeninstituut, buitenlandsche betaalmiddelen en buitenlandsche geldswaardige papieren van deviezenbanken te verkrijgen tot ten hoogste de hierboven vermelde maxima in de aangevozen geldsoorten, tegen betaling in binnenlandsche geldsoort, en over de aldus verkregen waarden buiten het bezette Nederlandsche gebied voor reisdoeleinden te beschikken.

Het is aan *ingezetenen* verboden bij terugkeer binnen het bezette Nederlandsche gebied binnenlandsche betaalmiddelen en binnenlandsche geldswaardige papieren in te voeren tot een hogere gezamenlijke waarde dan bij het verlaten van het bezette Nederlandsche gebied door hen uitgevoerde en opgegeven bedragen.

Heeft het verblijf buiten het bezette Nederlandsche gebied korter geduurd dan den bij het verlaten van dat gebied opgegeven vermoedelijke duur, dan is de ingezetene verplicht de uitgevoerde waarden weder in te voeren, met aftrek van de bedragen, waarover hij, volgens de hierboven aangegeven maxima, gedurende de dagen van zijn verblijf in het buitenland kon beschikken.

De ingezetene is verplicht buitenlandsche betaalmiddelen en buitenlandsche geldswaardige papieren, welke hij bij terugkeer binnen het bezette Nederlandsche gebied invoert, binnen drie dagen na dien terugkeer rechtstreeks of door tusschenkomst van een deviezenbank aan De

Nederlandsche Bank aan te bieden. Gelijke verplichting bestaat, wanneer de ingezetene niet binnen veertien dagen na de verkrijging der buitenlandsche betaalmiddelen en buitenlandsche geldswaardige papieren het bezette Nederlandsche gebied heeft verlaten.

Het is aan *ingezetenen, die op 1 October tijdelijk buiten het bezette Nederlandsche gebied vertoefden*, verboden bij terugkeer binnen dit gebied binnenlandsche betaalmiddelen en binnenlandsche geldswaardige papieren in te voeren tot een hogere gezamenlijke waarde dan 500 gulden. Het Deviezeninstituut kan dit maximum in bijzondere gevallen verhoogen.

Het is aan *niet-ingezetenen, die het bezette Nederlandsche gebied binnenkomen*, verboden binnenlandsche betaalmiddelen en binnenlandsche geldswaardige papieren in te voeren tot hogere bedragen dan 30 gulden voor iederen dag van het vermoedelijk verblijf binnen het bezette Nederlandsche gebied, doch niet meer dan 500 gulden in totaal. In bijzondere gevallen kan het Deviezeninstituut die maxima verhoogen.

Voor den invoer van *buitenlandsche* betaalmiddelen en *buitenlandsche* geldswaardige papieren bestaan geen maxima, met dien verstande, dat in het reisverkeer uit Duitsland slechts Rentebankscheine en Duitsch metaalgeld tot ten hoogste een gezamenlijke waarde van 10 Reichsmark mogen worden ingevoerd.

De deviezenbanken zijn bevoegd, zonder vergunning van het Deviezeninstituut, middellijk of onmiddellijk ten gunste van een binnen het bezette Nederlandsche gebied vertoefenden *niet-ingezetene*:

1. buitenlandsche betaalmiddelen in te wisselen tegen binnenlandsche betaalmiddelen;

2. uitbetalingen te doen op binnenlandsche geldswaardige papieren en binnenlandsche vorderingen, tot een maximum van 30 gulden voor iederen dag van het verblijf binnen het bezette Nederlandsche gebied, met dien verstande, dat zoodanige uitbetaling slechts geoorloofd is, wanneer de door den niet-ingezetene gevorderde en sindsdien door uitbetaling als bovenbedoeld verkregen binnenlandsche betaalmiddelen gezamenlijk niet méér bedragen dan 30 gulden voor iederen dag van het verblijf binnen het bezette Nederlandsche gebied. Ook dit maximum kan door het Deviezeninstituut worden verhoogd.

De uitbetaling kan telkenmale voor vijf dagen vooruit geschieden.

Het is aan *niet-ingezetenen* zonder vergunning van het Deviezeninstituut geoorloofd de bij het binnenkomen van het bezette Nederlandsche gebied ingevoerde betaalmiddelen en geldswaardige papieren weder uit te voeren.

Hebben niet-ingezetenen door inwisseling of uitbetalingen binnenlandsche betaalmiddelen verkregen, dan is het hun geoorloofd deze uit te voeren inplaats van de door hen ingevoerde buitenlandsche betaalmiddelen en buitenlandsche geldswaardige papieren.

De *in- en uitvoer van roerende goederen als reisbagage* is, zonder overlegging van documenten als bedoeld in artikel 22 der Deviezenverordening, geoorloofd, mits:

1. aannemelijk is, dat ten aanzien van die goederen geen betalingsverplichtingen meer bestaan of alsnog zullen ontstaan;

2. die goederen naar het oordeel van de ambtenaren der invoerrechten en accijnzen niet worden in- of uitgevoerd voor handelsdoeleinden;

3. die goederen naar het oordeel van de ambtenaren der invoerrechten en accijnzen niet worden in- of uitgevoerd, met de bedoeling om de bepalingen van de Deviezenverordening te ontduiken.

Medegevoerde betaalmiddelen of roerende goederen worden ook dan als uitgevoerd aangemerkt, indien in redelijkheid moet worden aangenomen, dat zij, in strijd met de voorafgaande bepalingen, voor uitvoer naar het buitenland bestemd zijn.

Het verlaten en het binnenkomen van het bezette Nederlandsche gebied, met inachtneming van de hierboven omschreven bepalingen, is *slechts geoorloofd langs bepaalde kantoren*.

Tenslotte zijn in de Deviezenreisbeschikking (Stct. no. 190) met betrekking tot het bovenstaande nog nadere voorschriften gegeven. Bepaald is daarin o.m. nog, dat de deviezenbanken slechts overgaan tot verkoop van buitenlandsche betaalmiddelen en buitenlandsche geldswaardige papieren, indien de aanvrager in het bezit is van een geldig

¹⁾ Ontleend aan „Economische Voorlichting” van 4 October 1940.

